

Lokala partier i Sverige

Av INGEMAR WÖRLUND

The article aims at discussing the significance of local political parties in Sweden in the light of their increased electoral support since early 1990's. Great importance is attached to the political-social structure. In the municipalities where polling is heavy, there are less local political parties and this relation is maintained over time. One conclusion drawn by the author is therefore that local political parties are more successful in municipalities with a small electoral turnout and where there is laxity in the political party system.

Introduktion

Kommunalvalet 1994 innebar en kraftig ökning av antalet lokala partier i de kommunala fullmäktigeförsamlingarna. Antalet lokala partier ökade från 88 (1991) till 123 (1994). Sett över den senaste tio-årsperioden har antalet lokala partier fördubblats. Hur förklara lokala partiets framgångar vid de kommunala valen? Ett sätt att uppfatta detta är att se det som en tillfällig rörelse i ett antal kommuner, "storm i ett vattenglas", vilket kommer att förändras vid kom-

mande val. Ett annat sätt att uppfatta ökningen av lokala partier är att det är en reaktion mot de etablerade partierna. Dessa har förlorat medlemmar under en följd av år, politikerföraktet har snarast ökat och dessutom har split-voting ökat. En tredje tolkning kan vara att stödet för nya lokalpartier är en reaktion mot besparingar (nedskärningar) i den kommunala välfärden. En fjärde tolkning kan vara att lokalpolitiska istället för rikspolitiska frågor har kommit i förgrunden. Syftet är att diskutera betydelsen av lokala partier i Sverige mot bak-

grund av deras ökade elektorala stöd från början av 1990-talet. Vilken betydelse har den politisk-sociala strukturen för lokala partiers framgång? Finns det något som förenar dem eller är de enbart produkter av specifika historiska egenheter och/eller egenheter i den egna lokala politiska miljön? I den första delen kommer ett antal strukturella variabler att undersökas och därefter görs en innehållsanalys av ett urval av de lokala partiernas partiprogram. Denna studie omfattar samtliga lokala partier under perioden 1970–1994.

Lokala partier – de bortglömda partierna

Lokala partier har inte varit utsatta för något större intresse från partiforskarnas sida. Deras marginella styrka och att de relativt ofta försvinner från den politiska scenen efter ett eller ett par val har nog också betytt en del för ointresset. Forskning om lokala partier finns det inte mer än några nedslag i forskningslitteraturen om (Gidlund 1978, Borgs/Rankka 1996). Även kommunala val och valrörelser har rönt liten uppmärksamhet inom den partipolitiska forskningen (Bäck och Håkansson 1994, Håkansson 1996). Lokala partier har funnits sedan demokratins genombrott för 80 år sedan. De uppfattades som ett

fenomen för glesbygdskommuner (Gidlund 1978). Under de senaste decennierna har de mer eller mindre uppfattats som historiska relikter som har slunkit igenom den starka partipolitiserings av landets kommuner vilket skedde fram till 1970-talet då de stora partierna hade befäst sin ställning i de kommunala församlingarna. Vad som framförallt har förändrat synen på lokala partier är att de etablerade partiernas dominans i kommunerna under de senaste decennierna kraftigt har luckrats upp. Enligt Pierre har:

”Partisystemen i kommunerna har formligen exploderat under det senaste decenniet. I början av 1980-talet fanns det ett mycket begränsat antal kommuner med åtta eller fler partier i fullmäktige. Efter 1991 års val var detta fallet i nästan varannan kommun” (Pierre 1995:102).

Detta leder, enligt Pierre, till svårigheter att bilda handlingskraftiga majoriteter i kommunerna (se tabell 1).

Även Demokratirådets rapport lyfter fram ökningen av nya lokala partier och konkluderar:

”Uppenbarligen är det speciella politiska faktorer som ligger bakom framgångarna för dessa lokala partier. Det finns nämligen inga systematiska skillnader avseende kommunernas ekonomiska och sociala struktur som kan förklara variationerna.” (Petersson et al. 1997:71).

Tabell 1: Förändringar i de kommunala partisystemen 1973–1994 (procent kommuner med olika antal partier i kommunfullmäktige).

Antal partier i fullmäktige	1973–1976	1982–1985	1991–1994	1994–1998
4	7,5	1,0	0	0,3
5	46,0	25,0	3,1	3,1
6	40,0	46,5	10,5	22,5
7	6,0	23,5	38,8	50,3
8 eller fler	0,5	4,0	47,6	23,8
Summa %	100	100	100	100
N	277	284	286	287

Källa: Lundqvist och Pierre 1995:102.

Enligt kommunala förnyelsekommitten (SOU 1996:169) är de lokala partiernas ökande antal en protest mot "de stora partiernas starka nationella karaktär" (SOU 1996:169, sid. 113), det vill säga en lokal och regional protestyttring. Det uppstår ett glapp mellan de stora rikspartierna och väljarnas uppfattningar på lokalplanet. Ett glapp som på sikt kan vara förödande för de etablerade partierna och den (lokala) demokratin. I boken "Väljare i kommunalvalet" beskriver Henry Bäck utvecklingen i de svenska kommunerna på följande sätt:

"...Kommer missnöjet med förd politik att leda till en än snabbare omsättning av politiska majoriteter.(...) Att majoritetsbytena via ökad och förbättrad service skulle leda till nöjdhet i väljarkåren verkar väl inte troligt. Snarare skulle vi så småningom vänta oss en frustration som leder till minskande förtroende och att stödet kanaliseras till ständigt nya partibildningar och till slut till icke-deltagandets avståndstagande från systemet."(Bäck och Håkansson 1994).

Sammanfattningsvis är de föreslagna orsakerna till ökningen av lokala partier reaktion mot etablerade partier och

då framförallt deras nationella karaktär, lokala problem, starka lokala personligheter och besparingar (nedskränningar) av lokal eller regional välfärd. I en norsk studie (Arstein 1997) visar författaren att de lokala partierna ("bygdelister") under de senaste två årtiondena har ökat. Han försöker förklara detta genom att använda ett antal socio-strukturella variabler som grad av primärnäring, motkultur (nynorsk) och kommunstorlek, samt politisk-strukturella variabler som demobilisering (grad av valdeltagande) och depolarisering det vill säga grad av dominans för de två största partierna, socialdemokraterna (Arbejderpartiet) och konservativa (Høyre). Slutsatsen blir att dessa faktorer inte förklarar ökningen av lokala partier, i alla fall efter 1971. Arstein ser de lokala partierna som "lokala mobiliseringsagenter" av väljarkåren i ett läge när de etablerade partierna inte längre representerar lokala frågor: "supplement til eit partivesen som i minskende grad klara å ta opp i seg og formidle det lokale engasjementet" (Arstein 1997:129).

Lokala partier – det politiska systemets utmanare?

Fram till slutet på 1980-talet var antalet lokala partier ungefär likartat från val till val. De lokala partier som lyckades ta sig in i fullmäktige representerades av 1 eller 2 ledamöter i ca 20–25 % av landets kommuner, se tabell 2 nedan (Gidlund 1978). Detta förändrades i början av 1990-talet. Skillnaden är framförallt att lokala partier under det senaste decenniet har lyckats etablera sig i befolkningsmässigt stora kommuner, till exempel Malmö och Stockholm. En annan skillnad är lokala partiernas utbredning till kommuner som tidigare inte har

haft lokala partier. En tredje skillnad är att lokala partier tidigare oftast hade ett eller två mandat i fullmäktigeförsamlingarna, för att idag ha en betydligt större representation i de kommuner där de finns representerade; efter 1994 års val har lokala partier 1–2 mandat i 78 kommuner, 3–4 mandat i 27 kommuner och mer än 5 mandat i 31 kommuner. I 46 kommuner är ett lokalt parti tungan på vågen. 123 lokala partier med sammanlagt 438 kommunala mandat låter kanske mycket, men i relation till landets drygt 13 500 primärkommunala och ca 1 000 landstingskommunala mandat är det inte speciellt mycket. De lokala partierna representerar ca 4% av de kommunala mandaten.

Tabell 2: Antal kommuner med lokala partier och antal mandat 1973–1998.

	Partier	Mandat
1973	62	270
1976	65	213
1979	90	284
1982	80	243
1985	82	272
1988	77	306
1991	95	377
1994	123	438

Källa: SCB: Valstatistik del 2.

Det finns lokala partier i landets samtliga län. De största lokala partierna finns spridda från Kiruna (Kirunapartiet) i norr till Sjöbo i söder (Sjöbopartiet). Det är inte lätt att finna något mönster i denna bild av lokala partier som representerar allt mellan yttersta vänstern (KPMLr) och yttersta högern (Sverigedemokraterna) och samtidigt enfråge-

partier (typ kommunens väl) eller för en viss grupp (typ pensionärspartier). Det finns lokala politiska partier i både norr och söder, liksom i stora och små kommuner.

Övergår man till att se om de lokala partierna är sprungna ur vissa typer av politiska kontexter framträder följande bild. Lokala partier är inte ett uttryck för

protest mot dominerande politiskt styre och detta oavsett om det är socialdemokratisk eller borgerlig dominans. Sammantaget visar mitt material (Wörlund 1997) att det existerade lokala partier i 90 (30,3 %) kommuner som var borgerligt dominerade under tidsperioden 1970–1998. Motsvarande siffror för socialdemokratiskt dominerade kommuner var 98 (32,9 %) och för kommuner med oklar eller skiftande majoriteter är siffran 109 (36,7 %). Det är lika vanligt bland kommuner med lokala partier att den politiska majoriteten är borgerlig respektive socialdemokratisk eller med oklara respektive växlande majoriteter.

Förekomst av lokala partier och kommunstorlek, geografisk belägenhet, partipolitisk dominans, sysselsättningsstruktur ser inte ut att samvariera. Där-
emot kan det finnas anledning att granska en annan typ av strukturella variabler, nämligen social struktur och valdeltagande.

Lokala partier och social marginalisering

Det är kanske för tidigt att exkludera strukturella egenskaper och betona lokala faktorer/personligheter för att förstå ökningen av lokala partier. Valdeltagande är en klassisk mätare av demokrati. Ett högt valdeltagande ger legitimitet åt det politiska systemet. På motsvarande sätt, fast tvärtom, ger ett lågt valdeltagande en fingervisning om att demokratin inte fungerar så bra. Orsakerna till att inte rösta kan vara mångfaldiga (Pettersen 1987), men en konse-

kvens är en viss erodering av det politiska systemets legitimitet. Vilket förhållande råder mellan valdeltagande och lokala partier? Lyckas lokala partier bryta in i de kommunala församlingar där det politiska systemet har börjat krackelera oberoende av om det gäller så kallade kommunala affärer eller maktfullkomlighet, etc? En annan aspekt gäller den ökande marginaliseringen som kommer till uttryck genom arbetslöshet och socialbidragsberoende. Vilken inverkan har marginaliseringen på valdeltagandet? Vilken eventuell inverkan har den för lokala partiers möjligheter. Leder social marginalisering till politisk marginalisering det vill säga en känsla av utanförskap som i sin tur leder till att man inte röstar eller att man stödjer lokala protestpartier? För att få en bild av om det finns miljöer där lokala partier frodas bättre än i andra kommer tre socio-ekonomiska variabler att undersökas; arbetslöshet, andel socialbidragstagare och valdeltagande under 1979–1994 i samtliga kommuner.

Av tabell 3 framgår att det inte existerar några skillnader mellan kommuner med respektive kommuner utan lokala partier, vad gäller andel arbetslösa och andel socialbidragstagare. Det finns däremot en högre röstningsfrekvens i kommuner utan lokala partier jämfört med kommuner med lokala partier och denna skillnad vidmakthålls över tid.

Tabell 3: Andel arbetslösa, andel av befolkningen som uppbär socialbidrag och valdeltagande i kommunerna 1979–1994. Procent.

	Kommuner med lokala partier	Kommuner utan lokala partier
Arbetslöshet		
1979	2,1	2,3
1982	3,4	3,7
1985	2,8	3,0
1988	1,7	1,8
1991	2,6	2,6
1994	6,6	6,9
Valdeltagande Riksdagsval		
1979	90,9	91,3
1982	91,4	91,8
1985	89,7	90,2
1988	85,9	86,3
1991	86,4	86,9
1994	86,7	87,1
Andel social- Bidragstagare		
1979	3,3	3,3
1982	4,2	4,3
1985	5,2	5,1
1988	5,1	5,2
1991	5,2	5,2
1994	7,3	7,4

Det finns flera likheter mellan de ovan redovisade resultaten och de resultat Arstein visar i sin undersökning av de norska lokalpartierna ("Bygdelister"). Förekomst av lokala partier är inte bunden till någon speciell geografisk kontext eller beroende av en viss kommunstorlek; lokala partier förekommer i såväl stora som små kommuner. Vidare existerar inget samband mellan näringsstruktur och förekomst av lokala partier. Däremot finns det en skillnad vad gäller valdeltagande. Arstein finner, till skillnad mot sin förväntan, att lokala

partier, efter 1970, förekommer i kommuner med ett högt valdeltagande (Arstein 1997:127).

Den här översiktliga redovisningen av lokala partiers utbredning och styrka samt samvariationen med ett antal socio-strukturella variabler ger endast en bild av lokala partier. En annan möjlig väg att undersöka vad de lokala partierna representerar är att se på vad de lokala partierna själva för fram i sina valprogram ("partiprogram"). Detta redovisas i nästa avsnitt.

De lokala partiernas politiska program

De lokala partierna har i de flesta fall inte många år på nacken. De bildas, kommer in i kommunfullmäktigeförsamlingar och försvinner (oftast) sedan, utan att lämna några större spår efter sig. Det innebär att det är i det närmaste ogörligt att få tillgång till partiprogram från tidigare lokala partier. Dessa bibehålls inte och registreras nämligen inte någonstans, utom möjligen av de tidigare aktiva partirepresentanterna. Riksarkivet och landsarkiven samlar inte in partidokument från lokalpartier. Insamlingen av de här undersökta partipro-

grammen har skett genom direktkontakt med de lokala partierna. De lokala partiernas partiprogram är oftast mycket kortfattade och utan något egentligt djup; de är väl snarast att likna vid handlingsprogram.

Vid kommunalvalet 1994 erhöll 56 nya lokalpartier representation (varav 2 landstingskommunala sjukvårdspartier i Västernorrland respektive Norrbotten). Partiprogram/handlingsprogram från 16 nya lokala partier har undersökts (se tabell 4). Orsaken till att endast 16 partiprogram ingår i undersökningen är att det, trots upprepade försök, inte har gått att få tag på övriga nya lokala partiernas partiprogram.

Tabell 4: Sammanställning över partiprogram 1994.

Lokalt parti	Kommun/ landsting	Vi uppmun- tar lokala initiativ; både poli- tiska och ekonomiska	Vi accepte- rar inga be- sparingar i vår lokala välfärd	Vi är emot central by- råkrati och kommunalt pampvälde	Partiet driver en till två frågor i sin politik
Akademikerpartiet	Linköping				+
Alternativ 2000	Flens		+	+	
Barn- och Ungdomspartiet	Ekerö	+	+		
Falupartiet	Falun	+	+		
Kirunapartiet	Kiruna	+	+		
M-demokraterna	Kävlinge	+	+		
Morapartiet	Mora	+	+		
Orsapartiet	Orsa	+		+	
Pst	Håbo	+	+	+	
Ronnebypartiet	Ronneby	+	+	+	
Röd-grön allians	Mora		+		
Sjukvårdspartiet	Västernorrland		+	+	
Sjöbopartiet	Hörby	+	+		
Stoppa E4 Väst	Uppsala				+
Sveriges Pensionärers intresseparti	Höganäs		+		(+)
Täljepartiet	Södertälje	+		+	

Av tabellen framgår att nästan alla lokala partier betonar "lokala initiativ" och att man inte accepterar kommunala besparingar. Endast sex lokala partier lyfter fram ett "kommunalt pampvälde" som viktig fråga. På vilket sätt kan man då beskriva dessa partier? Lokala partier är inte någon enhetlig grupp av partier som enbart kan betraktas som sprungna ur ett lokalt missnöje. De tre enfrågepartierna faller rätt naturligt in i en egen kategori. Samma gäller för lokala partier med riksambitioner det vill säga partier som på grund av sin litenhet inte ställer upp i riksdagsval, utan istället försöker erhålla så stort stöd som möjligt i olika kommuner. En tredje grupp representerar olika grupper i kommunerna exempelvis etniska (samer) eller pensionärer. Förutom att

betona "lokala initiativ" som är rätt självklart för lokala partier, blir huvudintrycket att de övriga lokala partierna bygger sin politiska plattform på att exploatera ett lokalt missnöje. Man kan kanske benämna detta för "välfärds-populism". Vad som kan urskiljas är en lokal välfärds populistisk (trots ordets konnotationer med populism i allmänhet och med Ny Demokrati i synnerhet, är betydelsen här det mer allmänt omfattande missnöje) som bryr sig om den egna närmiljön utan någon koppling till de stora rikspartiernas ställningstagande för samhällsekonomin i stort. Sammanfattar vi bilden för de lokala partierna utifrån två olika dimensioner – lokala partier med en nationell koppling och lokala partier som en reaktion mot lokala missförhållanden framträder följande bild:

Figur 1

		Lokala partier som reaktion mot lokala missförhållanden	
		Ja	Nej
Lokala partier med nationell koppling	Ja	Utbrytarpartier/ Välfärdspopulistiska partier	Partier med riksambitioner
	Nej	Enfrågepartier	Partier med grupp-specifika intressen

I den nedre vänstra rutan får vi lokala partier som arbetar med oftast en begränsad fråga som till exempel Stoppa E4 väst i Uppsala. I den nedre högra rutan återfinner vi partier med grupp-specifika intressen som Samernas väl i Jokkmokk och Samerna i Malå (etniska partier) och pensionärspartier (pensionärer som grupp) samt Ung profil i Bergs kommun (ungdomar som grupp). En möjlig invändning mot att ha denna klassificering är att pensionärspartier och samepartier också arbetar mot lokala missförhållanden. Att dessa partier tillhör denna grupp beror på att deras arbete inte är riktat mot något direkt missförhållande i kommunen, utan är mer av ett missnöje över att den egna gruppens intressen inte blir tillgodosedda inom kommunen. Dessutom söker de politiskt stöd från vissa specifika grupper (samer, pensionärer och ungdomar) av kommunmedlemmar till skillnad mot övriga lokala partier som söker stöd från samtliga kommunmedborgare. I den övre vänstra rutan återfinns välfärdspopulistiska partier som till exempel Kirunapartiet och Doroteapartiet. Partier som ofta bygger sin existens på ett missnöje inom kommunen och som ofta gäller den lokala välfärden. I den övre högra rutan återfinns lokala partier med riksambitioner det vill säga partierna räknas in i fullmäktigeförsamlingar på kommunal nivå. De har dock ambitionen att bli rikspartier. Här kan nämnas KPMLr och Sverigedemokraterna. De flesta av de nya lokala partierna tillhör den grupp som här benämns "välfärdspopulistiska" det vill säga protestpartier som bygger sin existens på att exploatera ett lokalt missnöje med

nedskärningar som ytterst har sin grund i statens neddragningar av kommunala statsbidrag. Dessutom spåds denna kritik mot de etablerade partierna på kommunal nivå på med olika kommunala "affärer" i olika kommuner genom att politikerföraktet ökar.

Sammanfattande diskussion

Under de senaste tio åren har antalet lokala partier nästan fördubblats. Dessutom har åtskilliga av dem stärkts politiskt genom en större representation i kommunerna. Lokala partier förekommer i alla typer av kommuner; i befolkningsmässigt små likväl som i stora, i industrikommuner likväl som i jordbrukskommuner, i kommuner dominerade av socialistiska likväl som borgerliga partier. Lokala partier ser ut att lyckas bättre i kommuner med ett lågt valdeltagande, och uppluckrat partisystem. Lokala partier kan ses som förnyare av den lokala demokratin genom att de utmanar de etablerade partierna (Jämför Borgs och Rankka 1996). Samtidigt har misstroendet mot det politiska systemet ökat genom en minskande tilltro till politik/politiker, nya partibildningar, hög grad av röstsplittning, minskande medlemstal etc. Den partipolitiska marknaden inom lokalpolitiken blir med andra ord öppen för nya aktörer. Om tilltron till det politiska systemet fortsätter att sjunka ökar också möjligheterna för små opinioner, lokala partier, att komma in i de politiska församlingarna. Detta kan få till följd att de kommunala försam-

lingarna utvecklas till en särintressenas arena med betydliga svårigheter att överhuvudtaget bilda handlingskraftiga majoriteter i kommunerna (Jämför Pierre 1996). De olika lokala partierna har naturligt sett olika politiska program och krav som oftast rör den egna närmiljön. Detta gäller för gruppen "välfärdspopulistiska" lokalpartier. Det som möjligtvis förenar dem är ett försvar av den nära välfärden. Försvaret av den nära välfärden det vill säga det som är "synligt" i våra kommuner och landsting till exempel skolor, sjukhus, åldersvård, etc. upplevs och är många gånger hotade. Till skillnad mot 1970-talets aktionsgrupper i olika frågor använder sig 1990-talets befolkning av den politiska vägen; rösta på lokala partier, med ofta färgstarka ledare. Framgångar för lokala partier kan vara kortlivade – och är det oftast. De har oftast samma optioner som de populistiska partierna brukar stå inför; att bli ett etablerat parti eller att försvinna på grund av interna stridigheter. Vad talar för och vad talar emot lokala partiers framgång i framtiden? Vad som krävs är en fördjupad undersökning av de partier som här har klassificerats som "välfärdspopulistiska lokalpartier". Är dessa partier enbart en reaktion mot besparingar i den lokala välfärden? Eller, representerar de en lokal/regional protest mot de etablerade partierna/partisystemet? Eller, som en kombination av dessa båda synsätt?

Ökningen av antalet lokala partier under de tio senaste åren skall ses mot bakgrund av de etablerade partiernas allmänna tillbakagång genom minskat

förtroende (politikerförakt), minskande medlemstal och en ökande andel som splittrar sina röster mellan partierna. Till detta kommer de ekonomiska förändringar som har skett; genom statens minskade statsbidrag tvingas kommunerna till nedskärningar av den lokala välfärden. Sammantaget ger denna bild förutsättningar för lokala protestpartier. Hur ser då framtiden ut för lokala partier?

Vid kommunalvalet i september 1998 utökades antalet lokala partier från 120 till 141. Det innebär att det finns minst ett lokalt parti i nästan varannan kommun. Dessutom blev lokala partier representerade i fem landsting (efter valet 1994 fanns det 2 landsting med lokala partier). Endast ett tiotal lokala partier försvann. Ökningen mätt i andel röster för lokala partier visar en kraftig ökning – från 3,5 % 1994 till 5,8 % 1998.

Till skillnad mot tidigare ser det ut som att lokala partier överlever mer än en mandatperiod. Det innebär att lokala partier ser ut att ha blivit ett mer stabilt inslag i den partipolitiska bilden. En annan skillnad mot tidigare är att antalet "enfrågepartier" har minskat.

"Uppluckringen" av det tidigare relativt stabila partisystemet i våra kommuner fortsätter och det är svårt att se om denna process kommer att fortskrida eller om de etablerade partierna kommer att återta initiativet. Det som talar för en fortsatt utveckling med fler lokala partier är det ökande politikerföraktet och de etablerade partiernas svårigheter att bibehålla medlemmar.

Referenser

AMS,

Utredningsenheten. Arbetslöshet 1979–1994. Stockholm

Arstein, Torbjörn, 1997

"Gøy på landet? Bygdelister i norsk lokalpolitikk 1945–1995". Universitetet i Bergen: Institutt for sammenlignende politikk. Hovedoppgåve

Borgs, Martin och Maria H. Rankka, 1996

"Politikens entreprenörer". Stockholm: Timbro

Bäck, Henry och Anders Håkansson, 1994

"Väljare i kommunalvalet". Stockholm: SNS förlag

Elklit, Jörn och Roger Bush Jensen, 1997

"Kommunalvalg". Odense: Odense Universitetsforlag

Gidlund, Jan-Erik, 1978

"Aktionsgrupper och lokala partier". Stockholm: Liber

Gilljam, Mikael och Sören Holmberg, 1995

"Väljarnas val". Stockholm: Norstedts Juridik

Gustafsson, Agne, 1996

"Kommunal självstyrelse". Stockholm: SNS förlag

Håkansson, Anders, 1996

"Folket och kommunerna. Systemskiftet som kom av sig". Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen

Lundqvist, Lennart J och Jon Pierre, 1995

"Kommunal förvaltningspolitik". Lund: Studentlitteratur.

Palme, Joakim och Sten-Åke Stenberg, 1998

"Arbetslöshet och välfärd". Välfärdsprojektet. Skriftserien nr 11. Stockholm: Norstedt

Pettersen, Per-Arnt, 1987

"The non-participants: Geography, social adherence norms and logic". Paper presenterat vid nordiska statsvetarmötet 20–23 augusti 1987 i Köpenhamn

Petersson, Olof med flera, 1997

"Lokaldemokrati". Demokratirådets rapport 1997. Stockholm: SNS förlag

SCB. Allmänna valen. Del 2. Stockholm: SCB

SCB. Statistiska meddelanden. Socialbidrag. 1980–1994

Skare, Audun, 1996)

"Jo mer lokalpolitikk, dess mindre partipolitikk. Om partienes rolle i lokalpolitikken"
i Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift, Nr 3/4

SOU 1990:53.

"I skuggan av de stora – de mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken"

SOU 1996:169.

"Förnyelse av kommuner och landsting". Slutbetänkande av kommunala förnyelsekommitten

Wörlund, Ingemar, 1997

"Hur förklara lokala partier?" i Lindberg, S och Mohlin, Y (red): Festskrift till Sten Berglund 50 år den 10 augusti 1997. Vasa: Pro Facultate. Nr 2